

**KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI
TRANSFORMATSIYA BOSHQARUVI: SAMARADORLIKNI BAHOLASH
MODELI VA OPTIMALLASHTIRISH MEXANIZMLARI****Yangiboyev Umid Abdurashid o'g'li**

MTTDMQTUMOI katta o'qituvchisi

umid15iq@gmail.com

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o'rta biznes (KOB) subyektlarining barqaror rivojlanishi strategik boshqaruv paradigmasining o'zgarishini talab qilmoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, KOBlar dunyo bo'yicha korxonalar sonining 90 foizidan ortig'ini tashkil etadi hamda global bandlikning taxminan 50 foizini ta'minlaydi. Rivojlanayotgan davlatlarda esa rasmiy sektordagi ish o'rinlarining 70 foizgacha qismi aynan KOB hissasiga to'g'ri keladi (Jahon banki, 2020). Shu sababli raqamli transformatsiya jarayonida KOB boshqaruvining samaradorligi nafaqat mikroiqtisodiy, balki makroiqtisodiy ahamiyatga ham ega.

Raqamli strategik boshqaruv konsepsiyasi an'anaviy boshqaruvdan farqli ravishda texnologiyani qo'shimcha vosita emas, balki biznes modelning asosiy elementi sifatida ko'radi. OECD tadqiqotlariga ko'ra, raqamli texnologiyalarni faol joriy qilgan KOBlarda mehnat unumdorligi o'rtacha 20–25 foiz yuqori bo'ladi, eksport salohiyati esa an'anaviy korxonalarga nisbatan sezilarli darajada oshadi (OECD, 2021). Bu natija strategik qaror qabul qilish jarayonida ma'lumotlar tahlili, platformaviy boshqaruv va avtomatlashtirilgan jarayonlarning hal qiluvchi rol o'ynashini ko'rsatadi.

Nazariy jihatdan raqamli strategik boshqaruv resurslarga asoslangan yondashuv (resource-based view) va dinamik qobiliyatlar nazariyasiga tayangan holda tushuntiriladi. Korxonaning raqamli infratuzilmasi, ma'lumotlar bazasi va inson kapitali raqobat ustunligining strategik resursiga aylanadi. Dinamik qobiliyatlar modeli esa korxonaning tez o'zgaruvchan muhitga moslashish qobiliyatini asosiy omil sifatida ko'radi. Shu nuqtai nazardan raqamli transformatsiya — bu texnologik yangilanishdan ko'ra strategik moslashuv jarayonidir.

O'zbekiston sharoitida KOBlarni raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish, davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish va raqamli infratuzilmani kengaytirishni ko'zda tutadi. So'nggi yillarda elektron davlat

xizmatlari sonining keskin oshishi biznes subyektlari uchun tranzaksiya xarajatlarini kamaytirdi va qaror qabul qilish tezligini oshirdi. Raqamli platformalar orqali ro'yxatdan o'tish, soliq hisobotlari va moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish KOBlar uchun boshqaruv jarayonini soddalashtirdi.

Strategik boshqaruv nuqtai nazaridan raqamli transformatsiya uch bosqichli model orqali izohlanadi:

- (1) raqamli tayyorgarlik,
- (2) integratsiya,
- (3) strategik transformatsiya.

Birinchi bosqichda infratuzilma va kadrlar salohiyati shakllantiriladi. Ikkinchi bosqichda texnologiyalar biznes jarayonlariga integratsiya qilinadi. Uchinchi bosqich esa raqamli biznes modelga to'liq o'tishni anglatadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, aynan uchinchi bosqichda raqamli yetuklik darajasiga erishgan korxonalar uzoq muddatli raqobat ustunligiga ega bo'ladi.

Qaror qabul qilish mexanizmlarida esa **ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv** (data-driven management) markaziy o'rin tutadi. Raqamli strategik boshqaruvda intuitiv qarorlar o'rnini analitik modellar egallaydi. Real vaqt rejimidagi ma'lumotlar biznes risklarini kamaytiradi va resurslarni optimal taqsimlash imkonini beradi. Bu jarayon sun'iy intellekt, bulutli hisoblash va biznes analitika vositalari bilan chambarchas bog'liq.

Innovatsion diffuziya nazariyasiga ko'ra, texnologiyalarni qabul qilish tezligi institutsional muhitga bevosita bog'liq. Raqamli iqtisodiyot rivojlangan mamlakatlarda davlat siyosati texnologik o'tishni tezlashtiruvchi katalizator vazifasini bajaradi. Estoniya, Janubiy Koreya va Singapur tajribasi shuni ko'rsatadiki, yagona raqamli platformalar, elektron identifikatsiya tizimlari va biznes uchun ochiq ma'lumotlar siyosati strategik boshqaruv samaradorligini oshiradi.

KOBlarda raqamli strategik boshqaruvni shakllantirish — bu boshqaruv falsafasining o'zgarishi demakdir. U texnologiyani joriy etish bilan cheklanmaydi, balki tashkilot madaniyati, kadrlar siyosati va qaror qabul qilish arxitekturasini qayta qurishni talab qiladi. Nazariy model shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiyaning muvaffaqiyati uch omilga bog'liq: institutsional qo'llab-quvvatlash, inson kapitaliga investitsiya va strategik moslashuvchanlik. Ushbu omillarning uyg'unligi KOBlar uchun barqaror raqobat ustunligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

OECD. (2021). *Kichik va o'rta biznesning raqamli transformatsiyasi* (The digital transformation of SMEs). OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/bdb9256a-en>

Jahon banki. (2020). *Kichik biznes va bandlik: global iqtisodiy hisobot* (Small and medium enterprises finance report). World Bank Group.

Rogers, E. M. (2003). *Innovatsiyalar diffuziyasi* (Diffusion of innovations, 5-nashr). Free Press.

Teece, D. J. (2018). *Dinamik qobiliyatlar va strategik boshqaruv* (Dynamic capabilities and strategic management). Oxford University Press.

Porter, M. E., & Heppelmann, J. E. (2014). Aqlli va ulangan mahsulotlar raqobatni qanday o'zgartirmoqda (*How smart, connected products are transforming competition*). *Harvard Business Review*, 92(11), 64–88.

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *Ikkinchi mashina davri: texnologiyalar zamonida mehnat va taraqqiyot* (The second machine age). W. W. Norton & Company.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). "*Raqamli O'zbekiston – 2030*" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida (PF-6079-son Farmon). Lex.uz.
<https://lex.uz/docs/5031048>

O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2022). *Elektron tijorat to'g'risida* (ZRU-792). Lex.uz. <https://lex.uz/en/docs/6907193>